

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

داکتر امین الدین «سعیدی - سعید افغانی»

۱۹ سپتمبر ۲۰۲۴

بسم الله الرحمن الرحيم

ترجمه و تفسیر سوره النساء-۳

جزء ۴، ۵، ۶

سورة النساء/ جزء ۴، ۵، ۶

سورة نساء در مدینه نازل شده، دارای یکصد و هفتاد و شش آیه و بیست و چهار رکوع است.

خوانندگان محترم!

در آیات متبرکه (۲ الی ۴) در باره موضوعات؛ دادن اموال یتیمان به خودشان، حرام بودن خوردن مال یتیم، و در باره موضوع تعدد زوجات، بحث بعمل آمده است.

وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا (۲)

و اموال یتیمان را به آنان (باز) دهید و اموال بد (خودتان) را با اموال خوب (یتیمان) تبدیل نکنید و اموال آنان را با اموال خود نخورید، همانا این (تصرفات ظالمانه) گناهی بزرگ است. (۲)

تشریح لغات و اصطلاحات:

«أليتامى»: جمع يتيم، کسی است که پدرش را از دست داده و شرعاً و عرفاً به سن بلوغ نرسیده باشد. و یا این که يتيم کسی است که پدرش پیش از بلوغ او بمیرد و تا بالغ نشده او را يتيم گویند و یا این که «أليتامى» یعنی: کسانی که پدرانشان مرده اند و بدون پدر مانده اند و در لغت؛ يتم به معنای انفراد و تک افتادگی است.

«أموالهم»: دارائی و أموالشان. «الخبیث»: ناپاک، حرام. «الطيب»: پاک، حلال و جایز.

«لا تأكلوا أموالهم إلى أموالكم»: به ناحق و ناروا اموال يتيمان را به مال خود نيفزائيد و از آن استفاده نکنيد.

«حوبا»: گناهی بزرگ.

تفسیر:

«وَأْتُوا أليتامى أموالهم»: و بر شما لازم است تا اموال ایتام را که در سن کودکی پدر خود را از دست داده اند، بعد از این که به سن رشد یعنی بلوغ رسیدند، بدهید.

در حدیث شریف آمده است: «پس از بلوغ، يتیمی ای نیست». و - چنان که از آیت (۶) همین سوره بر می آید - اموال ایتام فقط زمانی به ایشان برگردانده می شود که به سن بلوغ برسند، که در آن زمان در حقیقت يتيم نیستند، پس اطلاق يتيم به آنها در این آیت، مجاز است، به اعتبار حالت يتیمی که قبل از رسیدن به سن بلوغ داشته اند، «وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ»: و مال حرام يتيمان را با مال حلال خود تبدیل نکنید. یعنی: ای مؤمنان! با اموال ایتام همان کاری را نکنید که در جاهلیت مبنای رفتار مردم با آنان بود زیرا در جاهلیت مردم اموال سره و مرغوب ایتام را گرفته و اموال ناسره و نامرغوب خود را به جای آن می گذاشتند.

برخی از مفسران در مفهوم دیگر آیت مبارکه اشاره نموده می فرمایند که اموال مرغوب يتيمان را با اموال نامرغوب خویش عوض نکنید.

همچنان برخی از مفسران در تفاسیر خویش نگاشته اند که: معنی «وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ»: این است: اموال ایتام را که برای شما حرام و پلید است نخورید، بلکه اموال پاک و حلال خودتان را بخورید.

«وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ»: اموال يتيمان را با اموال خود مخلوط نکنید تا همه را بخورید.

«إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا (۲)»: گناهی است بس بزرگ؛ زیرا يتيم ضعیف است و احتیاج به توجه و حمایت دارد، و ظلم کردن به ضعیف در نزد خدا گناهی بزرگ است. سپس در آیت بعدی یعنی سوم مردم را راهنمایی کرده است که اگر مهر المثل را به دختر يتيم ندهند، نباید با او ازدواج کنند.

یتیم کیست؟

قبل از همه باید گفت که: کلمه يتيم از يتم به معنای تنها آمده است. وقتی به یک طفل يتيم خطاب می شود، طوری که در فوق هم یاد آور شدیم، طفلی که قبل از این که به سن بلوغ برسد، از پدر خود جدا شده باشد و یا هم این که پدر خود را از دست داده باشد. (مفردات الفاظ قرآن کریم، راغب أصفهانی، صفحه ۵۷۵؛ اقرب الموارد، ذیل کلمه يتيم).

محقق فقه اللغه عربی خلیل بن احمد بن عمرو بن تمیم فراهیدی (۹۶ یا ۱۰۰ هـ. ق / ۱۷۵ هـ. ق) «یتیم را به فقدان پدر معنا کرده است. (العین، فراهیدی، جلد ۲، صفحه ۱۴۲) ولی اصطلاح يتم به طفلی اطلاق می شود که بی پدر باشد، و یا پدر خویش را از دست داده باشد و در ضمن طفل نابالغ باشد، آن را طفل يتيم (یا صغیر) می گویند ولی زمانی که به مرحله بلوغ برسد به او کبیر می گویند و دیگر يتم نیست.

حضرت علی بن ابیطالب رضی الله عنه از پیامبر صلی الله علیه و سلم در روایت می فرماید: « لا یتیم بعد احتلام»: یعنی (بعد از احتلام یتیمی وجود ندارد و دیگر یتیم نیست) (به روایت ابوداود و بخاری).

علامات بلوغه:

علامت بلوغ در مرد فرود آمدن آب منی و روئیدن موی ظهار، و علامات بلوغ در زن: باردار شدن وی و دیدن عادت ماهانه (حیض) است.

شیخ ابن جبرین رحمة الله می گوید: «در حدیث مرفوع، وارد است که « لا یتیم بعد احتلام» و معنای آن این است که هرگاه فرد یتیم احتلام یافت یا حکم به بالغ شدن او شود، اسم « یتیم » از او گرفته می شود، زیرا طبق عادت او دیگر بعد از آن زمان بر کسب و کار توانا است، و به وسیله کسب خود از انفاق کردن در حقیقت بی نیاز است، اما اگر بعد از آن زمان نیز در کسب توانا نبود و یا حرفه ای را نیافت، در آن صورت او مستحق صدقه و زکات است؛ البته به عنوان فردی فقیر یا مسکین (استحقاق زکات را دارد)، نه به عنوان فردی یتیم (و او با این عنوان مستحق صدقه و زکات نیست). (زیرا او دیگر بالغ شده) (فتاوی ابن جبرین رقم الفتوی (۱۲۶۴۵)).

قبل از همه باید گفت که کفالت و سرپرستی یتیم از جمله اعمال صالحه به شمار می آید، خصوصاً اگر یتیم از اقارب و نزدیکان شخص باشد، همین فرموده پیامبر صلی الله علیه و سلم درباره فضیلت سرپرستی یتیم کفایت می کند که فرمودند: «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا وَأَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا» بخاری (۵۳۰۴) و مسلم (۲۹۸۳) یعنی: رسول الله صلی الله علیه و سلم با اشاره دو انگشت سبابه و میانه که قدری میان آنها فاصله انداخته بود، فرمود: من و سرپرست یتیم در بهشت، اینگونه خواهیم بود.

امام نووی در «شرح صحیح مسلم» درباره سرپرست یتیم می گوید: «یعنی کسی که کاروبار و امورات (زندگی وی) از قبیل نفقه و تأدیب و تربیت و غیره را انجام دهد، و این فضیلت برای کسی حاصل می شود که به وسیله مال خود و یا از مال یتیم کفالت وی را برعهده گیرد».

یتیم نوازی در آیات قرآنی:

بنابر این اسلام به افرادی که زمنیه ظلم کردن به آن ها زیاد است، توجه خاصی دارد. یکی از این موارد که اسلام به آن توجه می کند، یتیم است.

در قرآن عظیم الشان ۲۳ بار راجع به اهتمام به حال یتیم سفارش به عمل آمده است. از جمله در سوره بقره: « آیات ۸۳، ۱۷۷، ۲۱۵، ۲۲۰»، در سوره نسا «آیات ۲، ۳، ۶، ۸، ۱۰، ۳۶، ۱۲۷» همچنین در سوره های انعام، انفال، اسراء، کهف، ضحی، بلد، ماعون نیز در باره یتیم نوازی سفارش به عمل آمده است. یتیم نوازی فقط این نیست که به او آب و نان بدهیم، بلکه باید به یتیم احترام بگذاریم. «كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ»: (سوره فجر ۱۷) «فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ» (ضحی آیه ۸) یعنی یتیم را نشکن.

اموال یتیم چه وقت به آنها سپرده شود؟

«برای سرپرست یتیم جایز نیست که اموال و دارائی او را به وی تحویل دهد تا زمانی که به حد رشد می رسند، و (رشد) زمانی است که بتوانند بدرستی در اموال خود در احوال (مختلف) تصرف داشته باشند و در حرام مصرف نکنند و زمان سپردن اموالشان در وقت بلوغ (جسمی) آنها نیست، بلکه هرگاه بعد از بلوغ به رشد دست یافتند، چنان

که الله متعال می فرماید: «وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ» (سوره نساء ۶): یعنی: «و یتیمان را چون به حد بلوغ برسند، بیازمائید! اگر در آنها رشد (کافی) یافتید، اموالشان را به آنها بدهید». و هرگاه یتیم به بلوغ (جسمی) رسید دیگر یتیمی او به انتهای می رسد (دیگر به او یتیم گفته نمی شود)، و بلوغ به وسیله یکسری امور مشخص می شود، مانند: روئیدن موی خشن بر روی ظاهر (أطراف ألت تناسلی)، یا رسیدن به پانزده سالگی کامل، و یا انزال منی در خواب باشد یا بیداری، و زن نیز مانند مرد است به جز این که دو مورد دیگر یعنی حیض و حمل هم افزون بر موارد دیگر دارند. مؤلف کتاب «المقنع» (۱۳۹/۲) گفته: «بلوغ به وسیله احتلام یا پانزده سالگی کامل یا روئیدن موی خشن در اطراف ألت تناسلی حاصل می شود که دختر علاوه بر این موارد به وسیله حامله شدن و حیض هم حاصل می شود، که حامله شدن دلیل بر انزال اوست». (الشیخ محمد بن ابراهیم فی الفتاوی الجامعة للمرأة المسلمة ج/۳ صفحه ۱۱۲۹).

در اموال یتیم نباید خیانت کرد:

در این آیت متبرکه که به صورت کل سه دستور اساسی در مورد برخورد اموال یتیم ارائه گردیده است:
اول: اموال یتیم را در زمانی که یتیم به سن بلوغ برسد باید برایشان تسلیم نمایم: «و اتوا الیتامی اموالهم» مفهوم این آیت برای ما می رساند، که تصرف در این اموال تنها به عنوان امین و ناظر است نه مالک.

دوم: دومین دستور و حکم که در این آیت متبرکه وجود دارد، اینست که: «ولا تبدلوا الخبیث بالطیب» «و هیچ گاه اموال پاکیزه آنها را با اموال ناپاک و پست خود تبدیل نکنید» یعنی از حیث و میل مال یتیم باید جلوگیری صورت گیرد. در برخی از اوقات چنین ملاحظه شده است که سرپرستان یتیم به بهانه این که تبدیل کردن مال به نفع یتیم است یا تفاوتی با هم ندارد، و یا اگر بماند ضایع می شود، اموال خوب و زبده یتیمان را بر می داشتند و اموال بد و نامرغوب خود را به جای آن می گذاشتند.

سوم: سومین حکمی که در این سوره وجود دارد اینست که «و اموال آنها را با اموال خود نخورید» «ولا تاكلوا اموالهم الی اموالکم». یعنی، اموال یتیمان را با اموال خود مخلوط نکنید به طوری که نتیجه اش تملک همه باشد، و یا این که اموال بد خود را با اموال خوب آنها مخلوط نسازید که نتیجه اش پایمال شدن حق یتیمان باشد. در اخیر سوره به انذار بی نهایت معجزه آساء می فرماید: «انه کان حوبا کبیرا» (این گونه تعدی و تجاوز به اموال یتیمان، گناه بزرگی است).

زکات در مال یتیم و دیوانه:

باید گفت که بر مال یتیم و دیوانه زکات واجب است، به شرط آن که آزاد، مسلمان و تام الملک (دارای اختیار کامل) باشند. دلیل آن حدیثی است که دار قطنی مرفوعاً از پیامبر صلی الله علیه و سلم روایت کرده است: «مَنْ وَلِيَ مَالَ الْيَتِيمِ فَلْيَتَجَرَّ بِهِ وَلَا يَتْرُكْهُ حَتَّىٰ تَأْكُلَهُ الصَّدَقَةُ». «هر کس سرپرست مال یتیم شد، باید با آن تجارت کند نباید آن را رها و بی استفاده بگذارد تا این که زکات تمامش کند». (ترمذی (۶۴۱)، دلیل دیگر وجوب زکات در مال یتیم و دیوانه حدیثی است که آن را امام مالک در (موطا) از عبدالرحمن بن قاسم که از پدرش روایت نموده که گفته است: «كَانَتْ عَائِشَةُ تَلْبِئِي وَأَخًا لِي يَتِيمِينَ فِي جَبْرِهَا فَكَانَتْ تُخْرِجُ مِنْ أَمْوَالِنَا الزَّكَاةَ»: «عائشه (رضی الله عنها) من و برادرم را که یتیم بودیم به سرپرستی گرفت و زکات اموال مان را می داد».

(موطأ مالک) ۲۵۱/۱ (۵۸۹)، وجوب زکات در مال یتیم و دیوانه، فتوای علی، ابن عمر، جابر، عائشه، و حسن بن علی (رضی الله عنهم) می باشد. این فتوا را ابن منذر از آنها نقل کرده است. مراجعه شود به (المغنی) از ابن قدامه: (۲/۲۵۶).

ادامه دارد